

ADALÉK A GYERMEKVERS ÉLETÉHEZ

KASZÁS JÓZSEF

A gyermekvers meghatározóinak, fogalmának kérdése egyaránt foglalkoztatja a költőket és a pedagógusokat, de nemcsak őket. Mindazokat, akik a gyermekirodalmat figyelemmel kísérik. S mivel nagyon eltérők a gyermekversről kialakult nézetek, és elméleti megvilágítása is várat magára, hasznosnak bizonyul minden olyan ismeret, amely a gyermekvers meghatározásához adalékot szolgáltat.

Részben, hogy véleményt alkothassunk a csaknem húszezer példányban eladott gyermekvers-antológia, a *Messzike* versei népszerűségéről; részben, hogy gyarapítsuk a gyermekvers fogalmáról kialakult véleményünket, felmérést végeztünk tartományunk 12 különböző helységében működő általános iskola tanulói körében. A tanulók „Melyik versek tetszenek a *Messzike*ből?” és Melyik versek nem tetszenek a *Messzike*ből? kérdésekre válaszoltak, mégpedig írásban, házi feladatként a magyartanáruk, illetve az osztálytanítójuk irányításával. A tanárok és tanulók lelkes segítségét ez úton köszönöm meg. A kérdésekre 413 tanuló válaszolt. Bácsföldváról 46, Csantavérről 44, Gunarasról 22, Kanizsáról 41, Kishegyesről 31, Oromról 3, Pancsováról 18, Szabadkáról 19, Szenttamásról 54, Temerinből 73, Zrenjaninból 9, és Újvidékről 53 tanuló válaszát dolgozhattam fel. A választ adók között 34 III., 58 IV., 93 V., VI., 77 VII. és 76 VIII. osztályos tanuló szerepelt.

Az összesített eredmény alapján a *Messzike* következő 20 versét kedvelik a legtöbben:

(tanuló) (a kérdezettek %-a)

Simkovits Péter: Zenekar	83	20
Pap József: Etuka gondjai	74	19,9
Szűgyi Zoltán: Ott ül apó	67	15
Brasnyó István: Vadludak árnya	56	13,6
Böndör Pál: Milyen hosszú egy esztendő?	50	12,1
Csorba Béla: Öregapó	45	10,9

Berki Ilona: Szeretnék	44	10,6
Túri Gábor: Fő a józanság	43	10,4
Varjú György: Karika-barika	42	10,2
Csorba Béla: Rajz	36	8,7
Pap József: Dávidka tüskéi	35	8,5
Brasnyó István: Novembervég	34	8,2
Jung Károly: Kapaszkodó	28	6,8
Tolnai Ottó: Nincs píz	27	6,5
Brasnyó István: Nem szeretnék lakni szürke házban	25	6
Fülöp Gábor: Kannibál-nagymama altatója	22	5,3
Pap József: Ez van a fényképen	22	5,3
Domonkos István: Állok a padon	20	4,8
": A Duna	18	4,4
Fehér Ferenc: Majd ha hetvenéves leszek	18	4,4

A következő verseket nem kedvelik a megkérdezettek:

Tari István: A fényképezés alapjai	15	3,64
Lábadai Károly: Üzenet	15	3,64
": Falum	14	3,38
Holti Mária: Kötekedés	12	2,9
Tari István: Mit is alkarhattunk	12	2,9
Kalapáti Ferenc: Itt	12	2,9
Balogh István: Kapukép	10	2,4
Holti Mária: Takaró	9	2,17
": Kopogtatás	7	1,9
Tolnai Ottó: Az indigókockák	7	1,9
Böndör Pál: Bánatos nőta	7	1,9

A következő versek esetében szembetűnő a tanulók eltérő értékelése:

(pozitív válasz) (negatív válasz)

Fülöp Gábor: Kannibál-nagymama altatója	22	48
Tolnai Ottó: Nincs píz	27	20
Kalapáti Ferenc: Csíp a csóka	8	17
": Dalocska	13	16
Fülöp Gábor: Leó mint kövület	5	14
Kopeczky László: Messzike	15	10
Tolnai Ottó: Puccs	15	10

Fehér Kálmán: Kicsi lánynak		
két szeme	4	10
" : Gurul a kislány két szeme	6	7
Fülöp Gábor: Leó a téli		
" zűrzavarban	6	5
" : Leó a képregényről	6	5
" : Leó aludni megy	3	5
" : Leó és a lábmosás	3	5

Mínt hogy a tanulók véleményüket írásban ki is fejtették, válaszaikból fény derül arra is, hogy miért tetszik vagy nem tetszik egy-egy vers a tanulóknak, de arra is választ kapunk, hogy milyen szinten áll az általános iskolában folyó irodalmi nevelés.

Abból a tényből, hogy a *Zenekar*, az *Etuka gondjai*, az *Ott ül apó*, a *Vadludak árnya*, a *Milyen hosszú egy esztendő?* és az *Öregapó* című versek a legkedveltebbek közé tartoznak, arra következtethetünk, hogy a *hagyományos*, főként a szóhangzásra (szójátékra), ritmusra és rímelésre épülő gyermekverstípus helyett a gyerekeket a *modern vers*, vagyis a *vers érdekes tárgyából és mondanivalójából fakadó költői képzet és a belőle áradó hangulat*, azaz a gyermek érzés- és gondolatvilágához közel álló *mondanivalónak érzéletes és hangulatos költői kifejezése* vonzza. A gyermekversnek ezt a hatását a vers ritmusa, rímelése és szójátéka csak fokozni tudja, de nem helyettesítheti. Így a tisztán hanghatásra épülő versek ezért nem közkedveltek (csak a 2—4 éves gyermekek körében), mert jó hangzásuk ellenére is hiányérzetet keltenek az idősebb gyermekekben.

Sinkovits Péter *Zenekar* című versében az érdekes mondanivaló és az akusztikai hatás együtt van jelen. Míg Pap József *Etuka gondjai* című versében csak a mondanivaló elsődleges. Mégis mind a két vers a gyerekek legkedveltebb versei közé tartozik. Ezt támasztják alá a cím szerinti rangsorolás mellett a tanulóknak a versekhez fűzött kommentárjai is. A *Zenekarról* ilyen véleményeket mondtak a tanulók: „Furfangosan mutatja be a hangszereket. És érezni lehet, hogy fürge versről van szó.” (I. D., VII. o.), „A költő vidám hangulatú verset írt. Játékosan, vidáman mutatja be a zenekar tagjait.” (K. A., VIII. o.), „... jó, ritmikus, színes.” (F. T., VII. o.), „Szépek összecsengő sorai... azért is tetszik, mert szeretem a zenét és a hangszereket.” (Sz. Cs., IV. o.). Az *Etuka gondjairól* így vélekedtek a tanulók: „... azért tetszik, mert kicsit hozzám fűződik...” (B. M., IV. o.), „... azért tetszik, mert van benne humor és furcsa gondolatok.” (K. I., V. o.), „... azért tetszett, mert érdekes, humoros.” (F. A., V. o.). Szűgyi Zoltán *Ott ül apó* című verséről így vélekedtek a tanulók: „Azért választottam ezt a verset, mert az öreg bácsiról szól, aki szereti unokáit és nagyon várja a vasárnapot.

Szomorkodik, amiért elmúlt már a várt nap.” (K. Zs., IV. o.), „Ez a vers nekem nagyon tetszik, mert a költők már nem szoktak az öregekről beszélni, sőt írni sem róluk.” (T. E., VII. o.), „Sok szép gondolat van benne.” (M. V., VII. o.).

Az ilyen modern gyermekverstípussal áll szemben a tisztán hanghátásra épülő hagyományos gyermekvers. Az ide tartozó versek két változatát különböztetjük meg. Az egyik nem is kíván lírai tartalmat kifejezni, pl. Kalapáti Ferenc: *Dalocska, W. S.-nek (de akár L. M.-nek)*. A másik mondanivalója pedig olyan elvont, hogy a gyerek gondolatilag nem követheti: Kalapáti Ferenc: *Itt. A Dalocskáról* így nyilatkoztak a tanulók: „Azért nem tetszik, mert nem szép a tartalma.” (K. R., V. o.), „Azért nem tetszik, mert nincs értelme.” (K. E., V. o.). A *W. S.-nek (de akár L. M.-nek)* című versről ezt mondták a tanulók: „Nem tetszett ez a vers, mert semmi értelme sincs.” (S. E., V. o.), „Értelmetlen...” (P. E., VIII. o.). Az *Itt* című versről ezt írta egy tanuló: „... nem tetszik ez a vers, mert nem érthető és rövid.” (K. F., IV. o.).

A „kedves versek” csoportjában találjuk azokat a verseket is, amelyek a költői túlzásra, hiperbolizmusa épülnek, szellemesek, humorosak, s a kékpeleltre hatnak. Ilyenek: a *Milyen hosszú egy esztendő?*, az *Öregapó*, a *Fő a józanság*, a *Nincs píz*, az *Ez van a fényképen*, a *Majd ha hetvenéves leszek*. Ez a verstípus szórakoztat, és ezért a gyermekek számára igen vonzó, de ezen túl metaforikusságával fejleszti a gyermekolvasó képi látását, és így a nagyok költészetének befogadására készíti fel.

A *Milyen hosszú egy esztendő?* című versről így vélekedtek a tanulók: „Ez a vers azért tetszik, mert a költő olyan játékosan írja le.” (P. I., VI. o.), „Tetszett, mert a költő az időt felnagyítva írta.” (K. É., VIII. o.), „Tetszik, mert humoros vers.” (S. Cs., VIII. o.). Az *Öregapóról* ezt mondta egy tanuló: „Nekem nagyon tetszik, mert az öreg bácsi korát meszeszerűen írja le.” (B. M. VII. o.). A *Nincs píz* című versről így érveltek a tanulók: „... azért tetszett, mert nevettető.” (P. É., VI. o.), „... azért tetszik, mert érdekes a szövege.” (H. J., V. o.), „Azért tetszik, mert rímél és vicces.” (R. F., VIII. o.). Az *Ez van a fényképen* címűről ilyen gondolatokat mondtak a tanulók: „Ez a vers a költő egyik legszebb verse. Nagyon tréfás és ötletes.” (K. Á., VIII. o.), „... nagyon érdekes és szép.” (Sz. A., V. o.).

Gyermekköltészetünkben igen gazdag az ún. „gyermekközpontú”, a gyerekekről szóló versek csoportja. Míg az ún. „gyermekhez szóló” verseknek (*A Duna*) a világot megcsodálja, megszereti, magába zárja a gyermek, addig az ún. gyermekközpontú, illetőleg gyerekekről szóló verseket a költői szerepváltás folytán teljesen magáénak vallja. Ezeknek a verseknek a világa nem a kinti világ, hisz a tárgyuk maga a gyermek, aki a versben ilyen vagy olyan módon viszonyul az élethez, akivel a

gyermek — akár a népmese hőseivel — azonosítja magát. Itt a költői tárgy és a gyermek azonosul. Így ő a költői mondanivaló hordozója is. Ezért a vers érzelmfelkeltő ereje a legintenzívebb.

Ilyen versekből is sok van a *Messzike* gyermekek által legjobbnak nyilvánított versei között: a *Szeretnék*, a *Rajz*, a *Dávid tüskéi*, a *Kapasz-kodó*, a *Nem szeretnék lakni szürke házban*, az *Allok a padon*.

A *Szeretnék* című versről ezt mondja az egyik tanuló: „Ez a vers azért tetszik nekem, mert olyan dologról van benne szó, ami közel áll a gyerek fantáziájához.” (P. Z., IV. o.). A *Rajz* című versről a következő jellemzést adták a tanulók: „... érdekes, mert humoros egy kicsit, és gyerekekről szól.” (U. J., V. o.), „... azért tetszik, mert egyszerű, de értelmes vers. Meg azért is, mert ilyesmi még velünk is megtörténik néha.” (K. K., IV. o.). Az *Allok a padon* című versről így nyilatkozik egy tanuló: „Ez a vers a tartalma miatt tetszik.” (R. F., VIII. o.).

Az ún. „gyermekközponút” versnek a típusában is megkülönböztethetünk két minőségileg eltérő változatot. Az egyik az a verstípus, amely ugyan gyerekekről szól, de nem épül a gyermeki gondolkodásra, nem hordozza az autentikus gyermeki lélekrajzot (*Karika-barika*). A másik verstípus az ún. „gyermeki hangra írt vers”, amelyben a költő a gyermek érzés- és gondolatvilágát követve autentikus gyermeklélekrajzot nyújt (*Dávidka tüskéi*; *Etuka gondjai*; *Majd ha hetvenéves leszek*). Olyan alkotások ezek, amelyekhez a gyermek úgy viszonyul, mintha maga írta volna őket. Azonosul a költői tárggyal és a mondanivalóval, olyannyira, hogy ún. „én-verssé” válik érzélemvilágában a költői szó.

A tanulók által véleményezett *Messzike*-versek között olyanok is akadnak, amelyekről a vélemények ellentétesek. (L. a kedvelt és nem kedvelt versek csoportját!)

Ha megvizsgáljuk az utóbbi csoporthoz tartozó verseket és mérlegeljük a tanulók véleményét, két fontos következtetést vonhatunk le.

Az egyik arról tanúskodik, hogy az általános iskolai tanulók — bár fogékonyságukkal, szenzibilitásukkal már a mai, a modern gyermekverset igénylik — érzékenysége, képi látása még nem fejlődött ki annyira, hogy a gyermekvers és a felnőttekhez szóló költői alkotás elvont, szimbolikus képalkotását érteni tudnák. Ezzel magyarázhatjuk, hogy a tanulók egy részének a rokonszenvét nem nyerte meg a kimagasló művészi értékű *Gurul a kislány két szeme*, *Kicsi lánynak két szeme*, valamint a *Messzike* című vers. Ezekről a tanulók így nyilatkoztak:

A *Gurul a kislány két szeme* címűről: „Anyai szeretetről szól, ezért tetszik.” (K. Zs., VI. o.), „Tetszik, szép.” (P. E., VIII. o.), „Nem tudom megérteni, hogy mit akar a költő kifejezni ezzel a verssel.” (Cs. M., IV. o.), „Ebből a versből pár szó hiányzik.” (K. M., VI. o.). A *Kicsi lánynak két szeme* című versről: „Nagyon tetszik, mert ritmikus. Szép kifejezéseket találunk benne.” (B. B., VII. o.), „Ez a vers azért

nem tetszik, mert nem lehet megérteni, hogy mit is akar az író kifejezni." (Á. P., VI. o.).

A másik következtetés egybeesik a pszichológusok által kimutatott ténnyel, miszerint a gyerekek nem kedvelik a negatív érzelmet (pl. szomorúságot) kifejező irodalmi alkotásokat.

A *Messzike* című versről ezt írták: „Nem tetszik, mert bánatos az a fiú, aki meséli, hogy meghalt, aki őt tartotta.” (F. L., IV. o.), „... azért nem tetszik, hogy emlegeti a halált.” (L. Zs., IV. o.). Az *Alkuról* így nyilatkozott egy tanuló: „Nem tetszett, mert régi és halottal kapcsolatos szó van benne.” (F. É., VI. o.).

*

A felmérésünk eredménye megerősített bennünket abban a hitben, hogy a *Messzike* verseinek legtöbbje közkedvelt a gyerekek körében. Szükséges és eredményes volt tehát a vállalkozás.

Bizonyítják ezt az egész kötetről mondott olvasói vélemények is: „Remélem, hogy lesz még ilyen szép verseskötet a gyerekek számára.” (Margit, VI. a., Pancsova), „Nagyon meglepett a *Messzike* című verseskötet. Igen szép és érdekes verseket találtam benne.” (Csányi Angéla, VI. a., Temerin), „Az egész könyv nekem általában tetszik, mert sok a nem rímelő vers, vagyis a mesészerű vers, és ez nekem nagyon tetszik.” (Gergely Rózsa, VI. a., Temerin), „Véleményem szerint a *Messzike* hasznos és egyben szórakoztató könyv, hiszen még a szüleim is sokat mulattak egyes verseken.” (Kúti Magdolna, VIII. c., Kanizsa).

A *Messzike* verseinek életét azzal tudjuk megőrizni, ha a modern gyermekvers szeretetére neveljük a tanulókat. Ha a vers iránti érzékenységüket, képi látásukat fejlesztjük. E cél elérésében a pedagógusok lelkes munkája és a költők nagy egyszerűsége mellett célravezető gyermekirodalmi kritikára van szükség.